

Қозоқлар: тарихий ривожланиш ва этник хусусиятлар

Козоклар – туркий халқлар таркибига кирувчи катта этнос бўлиб, асосан Козогистон Республикаси ҳудудида яшаб келади. Шу билан бирга, уларнинг катта жамоалари Козогистонга қўшни давлатлар – Ўзбекистон, Туркменистон, Қирғизистон, Россия (Айниқса Оренбург, Оренбург, Омск, Челябин, Астрахань вилоятлари), Хитой (Шинжон-Уйғур автоном райони), Мўғулистон, Афғонистон ва Эронда ҳам мавжуд. Козоклар умумий туркий мерос ва маданиятга эга бўлиб, ўзининг бой тарихи, анъанавий

маданий мерослари ва ўзгармас ҳаётий қарашлари билан ажралиб туради.

Этногенез ва тарихий ривожланиш

Козок халкининг этногенези XV асрга бориб такалади ва бу жараён Дашт-и Кипчок ҳудудидаги кўчманчи қавмлар – кипчоклар, найманлар, конгиротлар, жалаирлар ва бошқа туркий уруғлар бирлашиши натижасида шаклланган. Козоклар ўз тарихи давомида турли давлат бирлашмалари таркибида яшаган: Олтин Урда, Ногай Ўрдаси, Моғулистон ва бошқалар. XV асрнинг иккинчи ярмида козоклар Моғулистон ҳудудида Абулхайр хон давлатидан ажраб чиққан Жанибек ва Керей хонилар бошчилигида алоҳида сиёсий қуч сифатида шакллана бошлади ва Козок хонтлиги тузилди.

Козок хонтлиги XVI-XVII асрларда ўз ҳудудий ва сиёсий мавқеини мустаҳкамлади.

Козоклар кўп йиллар давомида жунгарлар, қалмиқлар ва бошқа кўчманчи қавмлар билан қураш олиб борди. XVIII асрда Козок хонтлиги Россия империяси таъсирига туша бошлади ва XIX аср охирига қелиб бутунлай Россиянинг мустамлакасига айланди.

Козоклар ҳаётидаги анъанавий тузум ва маданий мерос

Козоклар анъанавий равишда кўчманчи қорвачилик билан шугулланишган. Козок жамияти тўрт тоифа – улуслар ёки жузлардан иборат бўлиб, улар: Улу жуз (Катта жуз), Орта жуз (Ўрта жуз) ва Кичик жуздан (Кичи жуз) ташкил топган. Ҳар бир жуз ўзининг уруғ-уруғ ва қабила тизимига эга бўлган.

Козокларнинг анъанавий маданиятида кўшиқ ва достонлар муҳим ўрин тутди. Козок халқ оғзаки ижодиётида эпик достонлар, лирик кўшиқлар, мақол-маталлар ва афсоналар катта аҳамиятга эга. Козок мусика анъанавий асбоблари – дўмбра, қўбиз, шертер қабилар орқали ижро этилади.

Козокларнинг турмуш тарзида миллий кийимлар ва миллий таомлар ҳам ажралмас қисм ҳисобланади. Эрақлар бешмет, чапан, жилет, тўн қаби кийимларни кийишган бўлса, аёллар кўп қатламли кўйлақлар ва зеб-зийнатлар тақишган. Козок ошхонасида козуи-карта, бешбармок, қимиз, айран қаби таом ва ичимликлар муҳим ўрин тутди.

Замонавий Козоклар ва уларнинг таракқиёти

Бугунги кунда козоклар кўп миллатли Козогистон давлатининг асосий этноси ҳисобланади ва Козогистон Республикасида аҳолининг катта қисмини ташкил этади. Козогистон давлат тили козок тили бўлиб, туркий тиллар оиласига мансуб. Козогистонда козок тили ривожлантириш, миллий маданият ва анъаналарни тиклаш масаласи давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири саналади.

Козоклар ўз миллий меросини асраб-авайлаб келмокда ва бугунги глобаллашув даврида ҳам ўзлигини йўқотмасликка ҳаракат қилмокда. Улар илмий ва маданий соҳаларда, сиёсат ва иқтисодиётда, жаҳон миқёсида таникли шахслар етишиб чиқиши билан ҳам ажралиб турибди.

Хулоса

Козоклар бой тарих ва маданий меросга эга бўлган халқ сифатида туркий дунёда муҳим ўрин тутди. Улар асрлар давомида кўплаб синов ва қийинчиликларни бошдан кечириб, ўз миллий ўзига ҳослигини сақлаб қолди. Бугунги кунда козоклар миллий ўзлик ва замонавий таракқиётни уйғунлаштирган ҳолда ривожланмокда.

Абу Муслим

